

Taittirīya-Brāhmaṇa

Book 3, Chapter 2

Edited by Subramania Sarma, Chennai

Final proofread version, 1st April 2005

[[3-2-1-1]]

तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्।

तं गायत्र्याऽहरत्।

तस्य पर्णमच्छिद्यत्।

तत्पर्णोऽभवत्।

तत्पर्णस्य पर्णत्वम्।

ब्रह्म वै पर्णः।

यत्पर्णशाखया वत्सानपाकरोति।

ब्रह्मणैवैनानपाकरोति।

गायत्रो वै पर्णः।

गायत्राः पशवः ॥ १ ॥

[[3-2-1-2]]

तस्मात्त्रीणि त्रीणि पर्णस्य पलाशानि।

त्रिपदा गायत्री।

यत्पर्णशाखया गाः प्रार्पयति।

स्वयैवैना देवतया प्रार्पयति।

यं कामयेतापशुः स्यादिति।

अपर्णा तस्मै शुष्काग्रामाहरेत्।

अपशुरेव भवति।

यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति।

बहुपर्णा तस्मै बहुशाखामाहरेत्।

पशुमन्तमेवैनं करोति ॥ २ ॥

[[3-2-1-3]]

यत्प्राचीमाहरेत्।

दे॒वल॒ोक॒म॒भिज॑येत्।
 यदु॒दी॒चीं॑ म॒नुष्य॑ल॒ोकम्।
 प्रा॒ची॒मु॒दी॒ची॒मा॒हर॑ति।
 उ॒भयो॑र्ल॒ोकयो॑र॒भिजि॑त्यै।
 इ॒षे त्वो॒र्जे त्वे॒त्याह॑।
 इ॒षमे॒वोर्जं॑ यज॒माने॑ द॒धाति॑।
 वा॒यवः॑ स्थे॒त्याह॑।
 वा॒युर्वा॑ अ॒न्तरि॑क्ष॒स्याध्य॑क्षाः।
 अ॒न्तरि॑क्ष॒देव॒त्याः॑ ख॒लु वै प॒शवः॑ ॥ ३ ॥

[[3-2-1-4]]

वा॒यव॑ ए॒वैना॒न्परि॑द॒दाति॑।
 प्र वा ए॒नाने॒तदा॑करोति।
 यदा॑ह।
 वा॒यवः॑ स्थे॒त्युपा॒यवः॑ स्थे॒त्याह॑।
 यज॑माना॒यैव॑ प॒शूनु॑प॒हय॑ते।
 दे॒वो वः॑ स॒विता॑ प्रा॒र्पय॑त्वित्या॒ह प्र॑सू॒त्यै।
 श्रे॒ष्ठत॑मा॒य क॑र्म॒ण इ॒त्याह॑।
 य॒ज्ञो हि॑ श्रे॒ष्ठत॑मं॒ कर्म॑।
 तस्मा॑दे॒वमा॑ह।
 आ॒प्याय॑ध्वम॒घ्निया॑ दे॒वभा॒गमित्या॑ह ॥ ४ ॥

[[3-2-1-5]]

व॒त्सेभ्य॑श्च॒ वा ए॒ताः पु॒रा म॑नु॒ष्यैभ्य॑श्चा॒प्याय॑न्त।
 दे॒वेभ्य॑ ए॒वैना॒ इन्द्रा॑या॒प्याय॑ति।
 ऊ॒र्जस्व॑तीः प॒यस्व॑ती॒रित्या॑ह।
 ऊ॒र्जश्च॑ हि प॒यः सं॒भर॑न्ति।
 प्र॒जाव॑ती॒रन॑मी॒वा अ॒यक्ष॑मा इ॒त्याह॑ प्र॒जात्यै॑।
 मा व॑स्स्तेन ई॒शत् मा॑ऽघ॒शश्च॑ इ॒त्याह॑ गु॒प्त्यै।
 रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृ॒णत्ति॑वत्या॒ह।
 रु॒द्रादे॒वैना॑स्त्रायते।

ध्रुवा अस्मिन्गोपतौ स्यात् बह्वीरित्याह ।

ध्रुवा एवास्मिन्बह्वीः करोति ॥ ५ ॥

[[3-2-1-6]]

यजमानस्य पशून्पाहीत्याह ।

पशुनां गौपीथाय ।

तस्मात्सायं पशव उपसमावर्तन्ते ।

अनघः सादयति ।

गर्भाणां धृत्या अप्रपादाय ।

तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः ।

उपरीव निदधाति ।

उपरीव हि सुवर्गो लोकः ।

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ ६ ॥

पशव करोति पशवो देवभागमित्याह करोति नव च ॥ १ ॥

[[3-2-2-1]]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यश्वपर्शुमादत्ते प्रसूत्यै ।

अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह ।

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् ।

पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै ।

यो वा ओषधीः पर्वशो वेद ।

नैनाः स हिनस्ति ।

प्रजापतिर्वा ओषधीः पर्वशो वेद ।

स एना न हिनस्ति ।

अश्वपर्शुर्वा बह्विरच्छैति ।

प्राजापत्यो वा अश्वः सयोनित्वाय ॥ १ ॥

[[3-2-2-2]]

ओषधीनामहिंसायै ।

यज्ञस्य घोषदसीत्याह ।

यजमान एव रयिं दधाति ।

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टं अरातय इत्याह ।

रक्षसामपहत्यै।
प्रेयमगाद्धिषणा बर्हिरच्छेत्याह।
विद्या वै धिषणा।
विद्ययैवैनदच्छैति।
मनुना कृता स्वधया वितष्टेत्याह।
मानवी हि पशुः स्वधा कृता ॥ २ ॥

[[3-2-2-3]]

त आवहन्ति कवयः पुरस्तादित्याह।
शुश्रुवांसो वै कवयः।
यज्ञः पुरस्तात्।
मुखत एव यज्ञमारभते।
अथो यदेतदुक्त्वा यतः कुतश्चाहरति।
तत्प्राच्या एव दिशो भवति।
देवेभ्यो जुष्टमिह बर्हिरासद् इत्याह।
बर्हिषः समृच्चै।
कर्मणोऽनपराधाय।
देवानां परिषूतमसीत्याह ॥ ३ ॥

[[3-2-2-4]]

यद्वा इदं किंच।
तद्देवानां परिषूतम्।
अथो यथा वस्यसे प्रतिप्रोच्याहेदं करिष्यामीति।
एवमेव तदध्वर्युर्देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य बर्हिर्दाति।
आत्मनोऽहिंसायै।
यावतः स्तम्बान्परिदिशेत्।
यत्तेषामुच्छिष्टेष्यात्।
अति तद्यज्ञस्य रेचयेत्।
एकं स्तम्बं परिदिशेत्।
तं सर्वं दयात् ॥ ४ ॥

[[3-2-2-5]]

यज्ञस्यानतिरेकाय।
वर्षवृद्धमसीत्याह।
वर्षवृद्धा वा ओषधयः।
देव बर्हिरित्याह।
देवेभ्य एवैनत्करोति।
मा त्वाऽन्वङ्मा तिर्यगित्याहाहिंसायै।
पर्वतेराध्यासमित्याहर्द्ध्यै।
आच्छेत्ता ते मारिषमित्याह।
नास्यात्मनो मीयते।
य एवं वेद ॥ ५ ॥

[[3-2-2-6]]

देव बर्हिः शतवल्शं विरोहेत्याह।
प्रजा वै बर्हिः।
प्रजानां प्रजननाय।
सहस्रवल्शा वि वयं रुहेमेत्याह।
आशिषमेवैतामाशास्ते।
पृथिव्याः संपृचः पाहीत्याह प्रतिष्ठित्यै।
अयुङ्गाऽयुङ्गान्मुष्टीन्लुनोति।
मिथुनत्वाय प्रजात्यै।
सुसंभृतां त्वा संभरामीत्याह।
ब्रह्मणैवैनत्संभरति ॥ ६ ॥

[[3-2-2-7]]

अदित्यै रास्नाऽसीत्याह।
इयं वा अदितिः।
अस्या एवैनद्रास्नां करोति।
इन्द्राण्यै संनहनमित्याह।
इन्द्राणी वा अग्रे देवतानां समनह्यत।
साऽऽध्नौत्।
ऋद्ध्यै सन्नह्यति।

प्रजा वै बर्हिः।

प्रजानामपरावापाय।

तस्मात्स्नावसंतताः प्रजा जायन्ते ॥ ७ ॥

[[3-2-2-8]]

पूषा तै ग्रन्थिं ग्रन्धात्वित्याह।

पुष्टिमेव यजमाने दधाति।

स ते माऽऽस्थादित्याहाहिःसायै।

पश्चात्प्राञ्चमुप गूहति।

पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते।

पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति।

इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छ इत्याह।

इन्द्रियमेव यजमाने दधाति।

बृहस्पतैर्मूर्धा हामीत्याह।

ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः ॥ ८ ॥

[[3-2-2-9]]

ब्रह्मणैवैनद्धरति।

उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह गत्यै।

देवंगममसीत्याह।

देवानेवैनद्धमयति।

अनधः सादयति।

गर्भाणां धृत्या अप्रपादाय।

तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः।

उपरीव निदधाति।

उपरीव हि सुवर्गो लोकः।

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ ९ ॥

सयोनित्वाय स्वधाकृताऽसीत्याह दायोद्वेद भरति जायन्ते बृहस्पतिः समष्ट्यै ॥ २ ॥

[[3-2-3-1]]

पूर्वेद्युरिध्माबर्हिः करोति।

यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति।

प्रजापतिर्यज्ञमसृजत ।
तस्योखे अस्रंसेताम् ।
यज्ञो वै प्रजापतिः ।
यत्सान्नाय्योखे भवतः ।
यज्ञस्यैव तदुखे उपदधात्यप्रस्रंसाय ।
शुन्ध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया इत्याह ।
देवयज्याया एवैनानि शुन्धति ।
मातरिश्वनो घर्मोऽसीत्याह ॥ १ ॥

[[3-2-3-2]]

अन्तरिक्षं वै मातरिश्वनो घर्मः ।
एषां लोकानां विधृत्यै ।
द्यौरसि पृथिव्यसीत्याह ।
दिवश्च ह्येषा पृथिव्याश्च संभृता ।
यदुखा ।
तस्मादेवमाह ।
विश्वधाया असि परमेण धाम्नेत्याह ।
वृष्टिर्वै विश्वधायाः ।
वृष्टिमेवावरुन्धे ।
दृंहस्व मा ह्यारित्याह धृत्यै ॥ २ ॥

[[3-2-3-3]]

वसूनां पवित्रमसीत्याह ।
प्राणा वै वसवः ।
तेषां वा एतद्भागधेयम् ।
यत्पवित्रम् ।
तेभ्य एवैनत्करोति ।
शतधारं सहस्रधारमित्याह ।
प्राणेष्वेवायुर्दधाति सर्वत्वाय ।
त्रिवृत्पलाशशाखायां दर्भमयं भवति ।
त्रिवृद्वै प्राणः ।

त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति ॥ ३ ॥

[[3-2-3-4]]

सौम्यः पर्णः संयोनित्वाय ।

साक्षात्पवित्रं दर्भाः ।

प्राक्सायमधिनिदधाति ।

तत्प्राणापानयो रूपम् ।

तिर्यक्प्रातः ।

तद्दर्शस्य रूपम् ।

दाश्यं ह्येतदहः ।

अन्नं वै चन्द्रमाः ।

अन्नं प्राणाः ।

उभयमेवोपैत्यजामित्वाय ॥ ४ ॥

[[3-2-3-5]]

तस्मादयं सर्वतः पवते ।

हुतः स्तोको हुतो द्रप्स इत्याह प्रतिष्ठित्यै ।

हविषोऽस्कन्दाय ।

न हि हुतं स्वाहाकृतं स्कन्दति ।

दिवि नाको नामाग्निः ।

तस्य विप्रुषो भागधेयम् ।

अग्रये बृहते नाकायेत्याह ।

नाकमेवाग्निं भागधेयेन समर्धयति ।

स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह ।

द्यावापृथिव्योरेवैनत्प्रतिष्ठापयति ॥ ५ ॥

[[3-2-3-6]]

पवित्रवत्यानयति ।

अपां चैवौषधीनां च रसं ससृजति ।

अथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति ।

अन्वारभ्य वाचं यच्छति ।

यज्ञस्य धृत्यै ।

धारयन्नास्ते।
धारयन्त इव हि दुहन्ति।
कामधुक्ष इत्याहा तृतीयस्यै।
त्रय इमे लोकाः।
इमानेव लोकान्यजमानो दुहे ॥ ६ ॥

[[3-2-3-7]]

अमूमिति नाम गृह्णाति।
भद्रमेवासां कर्माविष्करोति।
सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मेत्याह।
इयं वै विश्वायुः।
अन्तरिक्षं विश्वव्यचाः।
असौ विश्वकर्मा।
इमानेवैताभिर्लोकान्यथापूर्वं दुहे।
अथो यथा प्रदात्रे पुण्यमाशास्तै।
एवमेवैना एतदुपस्तौति।
तस्मात्प्रादादित्युन्नीय वन्दमाना उपस्तुवन्तः पशून्दुहन्ति ॥ ७ ॥

[[3-2-3-8]]

बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविरिति वाचं विसृजते।
यथादेवतमेव प्रसौति।
दैव्यस्य च मानुषस्य च व्यावृत्त्यै।
त्रिराह।
त्रिषत्या हि देवाः।
अवाचंयमोऽनन्वारभ्योत्तराः।
अपरिमितमेवावरुन्धे।
न दारुपात्रेण दुह्यात्।
अग्निवद्वै दारुपात्रम्।
यद्दारुपात्रेण दुह्यात् ॥ ८ ॥

[[3-2-3-9]]

यातयाम्ना हविषा यजेत।

अथो खल्वाहुः ।
पुरोडाशमुखानि वै हवींषि ।
नेत इतः पुरोडाशं हविषो यामोऽस्तीति ।
काममेव दारुपात्रेण दुह्यात् ।
शूद्र एव न दुह्यात् ।
असतो वा एष संभूतः ।
यच्छूद्रः ।
अहविरेव तदित्याहुः ।
यच्छूद्रो दोग्धीति ॥ ९ ॥

[[3-2-3-10]]

अग्निहोत्रमेव न दुह्याच्छूद्रः ।
तद्धि नोत्पुनन्ति ।
यदा खलु वै पवित्रमत्येति ।
अथ तद्धविरिति ।
संपृच्यध्वमृतावरीरित्याह ।
अपां चैवौषधीनां च रसं ससृजति ।
तस्मादपां चौषधीनां च रसमुपजीवामः ।
मन्द्रा धनस्य सातय इत्याह ।
पुष्टिमेव यजमाने दधाति ।
सोमेन त्वाऽऽतनन्मीन्द्राय दधीत्याह ॥ १० ॥

[[3-2-3-11]]

सोममेवैनत्करोति ।
यो वै सोमं भक्षयित्वा ।
संवत्सरं सोमं न पिबति ।
पुनर्भक्ष्योऽस्य सोमपीथो भवति ।
सोमः खलु वै सान्नाय्यम् ।
य एवं विद्वान्सानाय्यं पिबति ।
अपुनर्भक्ष्योऽस्य सोमपीथो भवति ।
न मृन्मयेनापिदध्यात् ।

यन्मृन्मयेनापिदध्यात्।
पितृदेवत्यं स्यात् ॥ ११ ॥

[[3-2-3-12]]

अयस्पात्रेण वा दारुपात्रेण वाऽपिदधाति।

तद्धि सदैवम्।

उदन्वद्भवति।

आपो वै रक्षोघ्नीः।

रक्षसामपहत्यै।

अदस्तमसि विष्णवे त्वेत्याह।

यज्ञो वै विष्णुः।

यज्ञायैवैनददस्तं करोति।

विष्णो हव्यं रक्षस्वेत्याह गुप्त्यै।

अनघः सादयति।

गर्भाणां धृत्या अप्रपादाय।

तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः।

उपरीव निदधाति।

उपरीव हि सुवर्गो लोकः।

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ १२ ॥

असीत्याह धृत्यै यजमाने दधात्यजामित्वाय स्थापयति दुहे दुहन्ति दुह्यादोग्घति दधीत्याह

स्यात्सादयति पङ्क च ॥ ३ ॥

[[3-2-4-1]]

कर्माणे वां देवेभ्यः शक्यमित्याह शक्त्यै।

यज्ञस्य वै संततिमनु प्रजाः पशवो यजमानस्य संतायन्ते।

यज्ञस्य विच्छित्तिमनु प्रजाः पशवो यजमानस्य विच्छिद्यन्ते।

यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा संतत्यै स्तृणामि संतत्यै त्वा यज्ञस्येत्याहवनीयात्संतनोति।

यजमानस्य प्रजायै पशूनां संतत्यै।

अपः प्रणयति।

श्रद्धा वा आपः।

श्रद्धामेवारभ्यं प्रणीय प्रचरति।

अपः प्रणयति।

यज्ञो वा आपः ॥ १ ॥

[[3-2-4-2]]

यज्ञमेवारभ्यं प्रणीय प्रचरति।

अपः प्रणयति।

वज्रो वा आपः।

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहृत्य प्रणीय प्रचरति।

अपः प्रणयति।

आपो वै रक्षोघ्नीः।

रक्षसामपहत्यै।

अपः प्रणयति।

आपो वै देवानां प्रियं धाम।

देवानामेव प्रियं धाम प्रणीय प्रचरति ॥ २ ॥

[[3-2-4-3]]

अपः प्रणयति।

आपो वै सर्वा देवताः।

देवता एवारभ्यं प्रणीय प्रचरति।

वेषाय त्वेत्याह।

वेषाय ह्येनदादत्ते।

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इत्याह।

रक्षसामपहत्यै।

धूरसीत्याह।

एष वै धुर्योऽग्निः।

तं यदनुपस्पृश्यातीयात् ॥ ३ ॥

[[3-2-4-4]]

अध्वर्यु च यजमानं च प्रदहेत्।

उपस्पृश्यात्येति।

अध्वर्योश्च यजमानस्य चाप्रदाहाय।

धूर्वन्तं योऽस्मान्धूर्वीति तं धूर्वयं वयं धूर्वीम इत्याह।

द्वौ वाव पुरुषौ।
यं चैव धूर्वति।
यस्चैनं धूर्वति।
तावुभौ शुचाऽर्पयति।
त्वं देवानामसि सस्त्रितमं पप्रितमं जुष्टतमं वह्नितमं देवहृतममित्याह।
यथा यजुरेवैतत् ॥ ४ ॥

[[3-2-4-5]]

अहुतमसि हविर्धानमित्याहानात्यै।
दृहस्व मा ह्यारित्याह धृत्यै।
मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्ष इत्याह मित्रत्वाय।
मा भेर्मा संविक्था मा त्वा हिंसिषमित्याहाहिंसायै।
यद्वै किंच वातो नाभिवाति।
तत्सर्वं वरुणदेवत्यम्।
उरुवातायेत्याह।
अवारुणमेवैनत्करोति।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्यै।
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह ॥ ५ ॥

[[3-2-4-6]]

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्।
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै।
अग्नये जुष्टं निर्वपामीत्याह।
अग्नय एवैनां जुष्टं निर्वपति।
त्रिर्यजुषा।
त्रय इमे लोकाः।
एषां लोकानामाप्त्यै।
तूष्णीं चतुर्थम्।
अपरिमितमेवावरुन्दे।
स एवमेवानुपूर्वं हवींषि निर्वपति ॥ ६ ॥

[[3-2-4-7]]

इदं देवानामिदमुनः सहेत्याह व्यावृत्त्यै।

स्फात्यै त्वा नारात्या इत्याह गुप्त्यै।

तमसीव वा एषोऽन्तश्चरति।

यः परीणहि।

सुवरभिविख्येष वैश्वानरं ज्योतिरित्याह।

सुवरेवाभि विपश्यति वैश्वानरं ज्योतिः।

द्यावापृथिवी हविषि गृहीत उदवेपेताम्।

दृहन्तां दुर्या द्यावापृथिव्योरित्याह।

गृहाणां द्यावापृथिव्योर्धृत्यै।

उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह गत्यै।

अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामीत्याह।

इयं वा अदितिः।

अस्या एवैनदुपस्थे सादयति।

अग्ने हव्यं रक्षस्वेत्याह गुप्त्यै ॥ ७ ॥

यज्ञो वा आपो धाम प्रणीय प्रचरत्यतीयादेतद्वाहुभ्यामित्याह हवींषि निर्वपति गत्यै चत्वारि च ॥ ४ ॥

[[3-2-5-1]]

इन्द्रो वृत्रमहन्न।

सोऽपः।

अभ्यग्त्रियत।

तासां यन्मेध्यं यज्ञियं सदेवमासीत्।

तदपोदक्रामत्।

ते दुर्भा अभवन्न।

यद्भैरप उत्पुनाति।

या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपः।

ताभिरेवैना उत्पुनाति।

द्वाभ्यामुत्पुनाति ॥ १ ॥

[[3-2-5-2]]

द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै।

देवो वः सवितोत्पुनात्वित्याह।

स॒वितृ॑प्र॒सूत॒ ए॒वैना॒ उत्पु॑नाति।
अ॒च्छि॒द्रेण॒ प॒वित्रे॑णेत्याह।
अ॒सौ वा अ॒दित्यो॑ऽच्छि॒द्रं प॒वित्र॑म्।
तेनै॒वैना॒ उत्पु॑नाति।
वसोः॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिरि॑त्याह।
प्रा॒णा वा आपः॑।
प्रा॒णा वस॑वः।
प्रा॒णा र॒श्मयः॑ ॥ २ ॥

[[3-2-5-3]]

प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्त॑संपृ॒णक्ति॑।
सा॒वि॒त्रि॒यर्चा॑।
स॒वितृ॑प्र॒सूतं मे॒ कर्मा॑स॒दिति॑।
स॒वितृ॑प्र॒सूतमे॒वास्य॒ कर्म॑ भवति।
प॒च्छो गाय॑त्रिया त्रि॒ष्वमृ॑द्ध॒त्वाय॑।
आपो॑ दे॒वीर॒ग्रेषु॑वो अ॒ग्रे गु॒व इत्या॑ह।
रू॒पमे॒वासा॑मे॒तन्महि॑मानं॒ व्याच॑ष्टे।
अ॒ग्रं इ॒मं य॒ज्ञं न॒यता॑ग्रे॒ यज्ञ॑प॒तिमि॑त्याह।
अ॒ग्रे ए॒व य॒ज्ञं न॒यन्ति॑।
अ॒ग्रे य॒ज्ञप॑तिम् ॥ ३ ॥

[[3-2-5-4]]

यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणीत वृ॒त्रतूर्य॑ यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वं वृ॒त्रतूर्य॑ इत्याह।
वृ॒त्रं ह॑ हनि॒ष्यन्निन्द्र॑ आपो॑ वव्रे।
आपो॑ हेन्द्रं वव्रिरे।
सं॒ज्ञामे॒वासा॑मे॒तत्सामा॑नं॒ व्याच॑ष्टे।
प्रो॒क्षिताः॒ स्थेत्या॑ह।
तेना॒पः प्रो॒क्षिताः॑।
अ॒ग्रये॑ वो जुष्टं प्रो॒क्षा॑म्य॒ग्नीषो॑मा॒भ्यामि॑त्याह।
यथा॑दे॒वतमे॒वैना॒न्प्रो॒क्षति॑।
त्रिः प्रो॒क्षति॑।

त्र्यावृद्धि यज्ञः ॥ ४ ॥

[[3-2-5-5]]

अथो रक्षसामपहत्यै।

शुन्धध्वं देव्याय कर्मणे देवयज्याया इत्याह।

देवयज्याया एवैनानि शुन्धति।

त्रिः प्रोक्षति।

त्र्यावृद्धि यज्ञः।

अथो मेध्यत्वाय।

अवधूतं रक्षोऽवधूता अरातय इत्याह।

रक्षसामपहत्यै।

अदित्यास्त्वगसीत्याह।

इयं वा अदितिः ॥ ५ ॥

[[3-2-5-6]]

अस्या एवैनत्त्वचं करोति।

प्रति त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह प्रतिष्ठित्यै।

पुरस्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति मेध्यत्वाय।

तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशावो मेधमुपतिष्ठन्ते।

तस्मात्प्रजा मृगं ग्राहकाः।

यज्ञो देवेभ्यो निलायत।

कृष्णो रूपं कृत्वा।

यत्कृष्णाजिने हविरध्यवहन्ति।

यज्ञादेव तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते।

हविषोऽस्कन्दाय ॥ ६ ॥

[[3-2-5-7]]

अधिषवणमसि वानस्पत्यमित्याह।

अधिषवणमेवैनत्करोति।

प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वित्याह सयत्वाय।

अग्नेस्तनूरसीत्याह।

अग्नेर्वा एषा तनूः।

यदोषधयः।

वाचो विसर्जनमित्याह।

यदा हि प्रजा ओषधीनामश्नन्ति।

अथ वाचं विसृजन्ते।

देववीतये त्वा गृह्णामीत्याह ॥ ७ ॥

[[3-2-5-8]]

देवताभिरेवैनत्समर्धयति।

अद्रिरसि वानस्पत्य इत्याह।

ग्रावाणमेवैनत्करोति।

स इदं देवेभ्यो हव्यं सुशमि शमिष्वेत्याह शान्त्यै।

हविष्कृदेहीत्याह।

य एव देवानां हविष्कृतः।

तान्ह्वयति।

त्रिह्वयति।

त्रिषत्या हि देवाः।

इषमा वदोर्जमा वदेत्याह ॥ ८ ॥

[[3-2-5-9]]

इषमेवोर्जं यजमाने दधाति।

द्युमद्वदत वयं संघातं जेष्मेत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै।

मनोः श्रद्धा देवस्य यजमानस्यासुरघ्नी वाक्।

यज्ञायुधेषु प्रविष्टाऽऽसीत्।

तेऽसुरा यावन्तो यज्ञायुधानामुद्वदतामुपशृण्वन्।

ते पराभवन्।

तस्मात्स्वानां मध्येऽवसायं यजेत।

यावन्तोऽस्य भ्रातृव्या यज्ञायुधानामुद्वदतामुपशृण्वन्ति।

ते पराभवन्ति।

उच्चैः समाहन्तवा आह विजित्यै ॥ ९ ॥

[[3-2-5-10]]

वृङ्क् एषामिन्द्रियं वीर्यम्।

श्रेष्ठ एषां भवति।
 वर्षवृद्धमसि प्रति वा वर्षवृद्धं वेत्त्वित्याह।
 वर्षवृद्धा वा ओषधयः।
 वर्षवृद्धा इषीकाः समृद्धौ।
 यज्ञं रक्षां स्यनुप्राविशन्न।
 तान्यस्ना पशुभ्यो निरवादयन्त।
 तुषैरोषधीभ्यः।
 परापूतं रक्षः परापूता अरातय इत्याह।
 रक्षसामपहत्यै ॥ १० ॥

[[3-2-5-11]]

रक्षसां भागोऽसीत्याह।
 तुषैरेव रक्षांसि निरवदयते।
 अप उपस्पृशति मेध्यत्वाय।
 वायुर्वो विविनत्त्वित्याह।
 पवित्रं वै वायुः।
 पुनात्येवैनान्।
 अन्तरिक्षादिव वा एते प्रस्कन्दन्ति।
 ये शूपात्।
 देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वित्याह प्रतिष्ठित्यै।
 हविषोऽस्कन्दाय।
 त्रिष्फली कर्तवा आह।
 त्र्यावृद्धि यज्ञः।
 अथो मेध्यत्वाय ॥ ११ ॥
 द्वाभ्यामुत्पुनाति रश्मयो नयन्त्यग्रे यज्ञपतिं यज्ञोऽदितिरस्कन्दाय गृह्णामीत्याह वेदेत्याह विजित्या
 अपहत्या अस्कन्दाय त्रीणि च ॥ ५ ॥

[[3-2-6-1]]

अवधूतं रक्षोऽवधूता अरातय इत्याह।
 रक्षसामपहत्यै।
 अदित्यास्त्वगसीत्याह।

इ॒यं वा अ॒दि॒तिः ।
 अ॒स्या ए॒वैन॒त्त्वचं॑ करोति ।
 प्रति॑ त्वा पृथि॒वी वे॒त्त्वित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै ।
 पु॒रस्ता॑त्प्रती॒चीन॑ग्री॒वमु॑त्तर॒लोमो॑पस्तृणाति मे॒ध्यत्वा॑य ।
 तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रत्य॒ञ्चः प॒शवो॑ मे॒धमु॑पतिष्ठन्ते ।
 तस्मा॑त्प्रजा॒ मृगं॑ ग्राहु॒काः ।
 य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त ॥ १ ॥

[[3-2-6-2]]

कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वा ।
 यत्कृ॑ष्णाजि॒ने ह॒विर॑धि॒पिन॑ष्टि ।
 य॒ज्ञादे॒व तद्य॑ज्ञं प्रयु॒ङ्क्ते ।
 ह॒विषो॑ऽस्कन्दाय ।
 द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्ता॑म् ।
 ते श॑म्यामा॒त्रमे॒कम॒हव्यै॑ता॒ः श॑म्यामा॒त्रमे॒कम॒हः ।
 दि॒वः स्क॑म्भ॒निर॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्व॑ग्वे॒त्त्वित्या॑ह ।
 द्यावा॑पृथि॒व्योर्वी॑त्यै ।
 धि॒षणा॑ऽसि॒ पर्व॑त्या॒ प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क॑म्भ॒ निर्वे॑त्त्वित्या॑ह ।
 द्यावा॑पृथि॒व्योर्वि॑धृत्यै ॥ २ ॥

[[3-2-6-3]]

धि॒षणा॑ऽसि॒ पार्व॑ते॒यी प्रति॑ त्वा पर्व॒तिर्वे॑त्त्वित्या॑ह ।
 द्यावा॑पृथि॒व्योर्धृ॑त्यै ।
 दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इत्या॒ह प्र॒सूत्यै॑ ।
 अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॑ह ।
 अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑म् ।
 पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्या॑मित्या॑ह॒ यत्यै॑ ।
 अधि॑वपा॒मीत्या॑ह ।
 यथा॑दे॒वत॑मे॒वैनान॑धि॒वप॑ति ।
 धा॒न्यम॑सि॒ धिनु॑हि दे॒वानि॑त्या॑ह ।
 ए॒तस्य॑ य॒जुषो॑ वी॒र्ये॑ण ॥ ३ ॥

[[3-2-6-4]]

यावदेका देवता कामयते यावदेका।
तावदाहुतिः प्रथते।
न हि तदस्ति।
यत्तावदेव स्यात्।
यावज्जुहोति।
प्राणाय त्वाऽपानायत्वेत्याह।
प्राणानेव यजमाने दधाति।
दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धामित्याह।
आयुरेवास्मिन्दधाति।
अन्तरिक्षादिव वा एतानि प्रस्कन्दन्ति।
यानि दृषदः।
देवो वः सविता हिरण्यपानिः प्रतिगृह्णात्वित्याह प्रतिष्ठित्यै।
हविषोऽस्कन्दाय।
असंवपन्ती पिष्णानि कुरुतादित्याह मेध्यत्वाय ॥ ४ ॥
निलायत विधृत्यै वीर्येण स्कन्दन्ति चत्वारि च ॥ ६ ॥

[[3-2-7-1]]

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्याह धृत्यै।
अपाग्नेऽग्नि मा मादं जहि निष्क्रव्यादं सेधा देवयजं वहेत्याह।
य एवामात्क्रव्यात्।
तमपहत्य।
मेध्येऽग्नौ कपालमुपदधाति।
निर्दग्धं रक्षो निर्दग्धा अरातय इत्याह।
रक्षांस्येव निर्दहति।
अग्निवत्युपदधाति।
अस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते।
अङ्गारमधि वर्तयति ॥ १ ॥

[[3-2-7-2]]

अन्तरिक्ष एव ज्योतिर्धत्ते।

आदित्यमेवामुष्मिल्लोके ज्योतिर्घत्ते।
ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति।
य एवं वेद।
ध्रुवमसि पृथिवीं दृष्ट्वेत्याह।
पृथिवीमेवैतेन दृष्ट्वेति।
धर्ममस्यन्तरिक्षं दृष्ट्वेत्याह।
अन्तरिक्षमेवैतेन दृष्ट्वेति।
धरुणमसि दिवं दृष्ट्वेत्याह।
दिवमेवैतेन दृष्ट्वेति ॥ २ ॥

[[3-2-7-3]]

धर्माऽसि दिशो दृष्ट्वेत्याह।
दिश एवैतेन दृष्ट्वेति।
इमानेवैतैर्लोकान्दृष्ट्वेति।
दृष्ट्वेन्तोऽस्मा इमे लोकाः प्रजयां पशुभिः।
य एवं वेद।
त्रीण्यग्रे कपालान्युपदधाति।
त्रय इमे लोकाः।
एषां लोकानामास्यै।
एकमग्रे कपालमुपदधाति।
एकं वा अग्रे कपालं पुरुषस्य संभवति ॥ ३ ॥

[[3-2-7-4]]

अथ द्वे।
अथ त्रीणि।
अथ चत्वारि।
अथाष्टौ।
तस्माद्दृष्टकपालं पुरुषस्य शिरः।
यदेवं कपालान्युपदधाति।
यज्ञो वै प्रजापतिः।
यज्ञमेव प्रजापतिं सङ्स्करोति।

आत्मानमेव तत्सङ्करोति।
तस्र सङ्कृतमात्मानम् ॥ ४ ॥

[[3-2-7-5]]

अमुष्मिल्लोकेऽनु परैति।
यदष्टावुपदधाति।
गायत्रिया तत्संमितम्।
यन्नव।
त्रिवृता तत्।
यद्दश।
विराजा तत्।
यदेकादश।
त्रिष्टुभा तत्।
यद्द्वादश ॥ ५ ॥

[[3-2-7-6]]

जगत्या तत्।
छन्दःसंमितानि स उपदधत्कपालानि।
इमाँल्लोकाननुपूर्वं दिशो विधृत्यै दृहति।
अथायुः प्राणान्प्रजां पशून्यजमाने दधाति।
सजातानस्मा अभितो बहुलान्करोति।
चित्तः स्थेत्याह।
यथा यजुरेवैतत्।
भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वमित्याह।
देवतानामेवैनानि तपसा तपति।
तानि ततः सङ्स्थिते।
यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधस इति चतुष्पदयर्चा विमुञ्चति।
चतुष्पादः पशवः।
पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रतितिष्ठति ॥ ६ ॥
वर्तयति दिवमेवैतेन दृहति सम्भवति तस्र सङ्कृतमात्मानं द्वादश सङ्स्थिते त्रीणि च ॥ ७ ॥

[[3-2-8-1]]

देवस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इत्याह॒ प्रसू॑त्यै ।
 अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्याह ।
 अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ता॑म् ।
 पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्याह॒ यत्यै॑ ।
 सं॒वपा॑मीत्याह ।
 यथा॑दे॒वतमे॒वैनानि॑ सं॒वपति॑ ।
 समा॑पो अ॒द्भिर॑र॒गमत॑ समोष॒धयो॑ रसे॒नेत्याह॑ ।
 आपो॑ वा ओष॒धीर्जि॑न्वन्ति ।
 ओष॒धयोऽपो॑ जिन्वन्ति ।
 अ॒न्या वा ए॒तासा॑म॒न्या जि॑न्वन्ति ॥ १ ॥

[[3-2-8-2]]

तस्मा॑दे॒वमा॑ह ।
 स॒ रे॒वती॑र्ज॒गती॑भि॒र्मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृ॒ज्यध्व॑मित्याह ।
 आपो॑ वै रे॒वतीः॑ ।
 प॒शवो॑ ज॒गतीः॑ ।
 ओष॒धयो॑ मधु॒मतीः॑ ।
 आप॑ ओष॒धीः प॒शून् ।
 ताने॒वास्मा॑ ए॒कधा॑ स॒सृ॑ज्य ।
 मधु॑मतः करोति ।
 अ॒द्भ्यः परि॑ प्रजा॒ताः स्थ॒ सम॑द्भिः पृ॒च्यध्व॑मिति॒ पर्या॑प्लावयति ।
 यथा॑ सु॒वृष्ट॑ इ॒माम॑नु वि॒सृत्य॑ ॥ २ ॥

[[3-2-8-3]]

आप॑ ओष॒धीर्म॒हय॑न्ति ।
 ता॒दृगे॒व तत् ।
 जन॑यत्यै त्वा सं॒योमी॑त्याह ।
 प्र॒जा ए॒वैते॑न दा॒धार ।
 अ॒ग्नयै॑ त्वाऽग्नी॒षोमा॑भ्या॒मित्याह॒ व्यावृ॑त्त्यै ।
 म॒खस्य॑ शिरोऽसीत्याह ।
 य॒ज्ञो वै म॒खः ।

तस्यैतच्छिरः।
यत्पुरोडाशः।
तस्मादेवमाह ॥ ३ ॥

[[3-2-8-4]]

घर्मोसि विश्वायुरित्याह।
विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति।
उरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह।
यजमानमेव प्रजयां पशुभिः प्रथयति।
त्वचं गृहीष्वेत्याह।
सर्वमेवैनं सतनुं करोति।
अथाप आनीय परिमार्ष्टि।
मांस एव तत्त्वचं दधाति।
तस्मात्त्वचा मांसं छन्नम्।
घर्मो वा एषोऽशान्तः ॥ ४ ॥

[[3-2-8-5]]

अर्धमासेऽर्धमासे प्रवृज्यते।
यत्पुरोडाशः।
स ईश्वरो यजमानं शुचाऽप्रदहः।
पर्याग्निं करोति।
पशुमेवैनमकः।
शान्त्या अप्रदाहाय।
त्रिः पर्याग्निं करोति।
व्यावृद्धिं यज्ञः।
अथो रक्षसामपहत्यै।
अन्तरितं रक्षोऽन्तरिता अरातय इत्याह ॥ ५ ॥

[[3-2-8-6]]

रक्षसामन्तर्हित्य।
पुरोडाशं वा अधिश्रितं रक्षांस्यजिघांसन्न।
दिवि नाको नामाग्नी रक्षोहा।

स ए॒वास्मा॒द्रक्षा॒स्य॒पा॒हन्न॑ ।
 दे॒वस्त्वा॑ स॒वि॒ता श्र॑प॒य॒त्वित्या॑ह ।
 स॒वि॒तृ॒प्र॒सू॒त ए॒वैन॑ऽ श्र॒प॒य॒ति ।
 वर्षी॑ष्ठे॒ अधि॒नाक॒ इत्या॑ह ।
 रक्ष॑साम॒प॒ह॒त्यै ।
 अ॒ग्नि॒स्ते॑ त॒नु॒वं मा॑ऽति॒ धा॒गि॒त्या॒हान॑ति॒दा॒हाय॑ ।
 अ॒ग्ने॑ ह॒व्य॑ऽ र॒क्ष॒स्वे॒त्या॒ह गु॒प्त्यै॑ ॥ ६ ॥

[[3-2-8-7]]

अ॒वि॒द॒ह॒न्त॑ श्र॒प॒य॒ते॒ति॒ वा॒चं॑ वि॒सृ॒ज॒ते ।
 य॒ज्ञ॒मे॒व ह॒वी॑ऽय॒भि॒व्या॒ह॒त्य॒ प्र॒त॒नु॒ते ।
 पु॒रो॒रु॒च॒म॒वि॒दा॒हा॒य श्र॑त्यै॑ क॒रो॒ति ।
 म॒स्ति॒ष्को॒ वै पु॒रो॒डा॒शः॑ ।
 तं॑ य॒न्ना॒भि॒वा॒स॒यै॑त् ।
 आ॒वि॒र्म॒स्ति॒ष्कः॑ स्यात् ।
 अ॒भि॒वा॒स॒य॒ति॒ ।
 तस्मा॑द्गु॒हा॑ म॒स्ति॒ष्कः॑ ।
 भ॒स्म॒ना॑ऽभि॒वा॒स॒य॒ति॒ ।
 तस्मा॑न्मा॒ऽसे॒ना॒स्थि॑ छ॒न्नम् ॥ ७ ॥

[[3-2-8-8]]

वे॒दे॒ना॒भि॒ वा॑स॒य॒ति॒ ।
 तस्मा॑त्केशैः शि॒र॑श्छ॒न्नम् ।
 अ॒ख॑ल॒ति॒भा॒वु॒को भ॑वति ।
 य ए॒वं वे॒द॑ ।
 प॒शो॒र्वै प्र॑ति॒मा॒ पु॒रो॒डा॒शः॑ ।
 स ना॒य॒जु॒ष्क॒म॒भि॒वा॒स्यः॑ ।
 वृ॒थे॒व स्या॑त् ।
 ई॒श्व॒रा य॑ज॒मान॑स्य॒ प॒श॒वः॑ प्र॒मे॒तोः॑ ।
 सं ब्र॑ह्म॒णा पृ॒च्य॒स्वे॒त्या॒ह ।
 प्रा॒णा वै ब्र॑ह्म ॥ ८ ॥

[[3-2-8-9]]

प्राणाः पशवः ।
प्राणैरेव पशून्त्सं पृणक्ति ।
न प्रमायुका भवन्ति ।
यजमानो वै पुरोडाशः ।
प्रजा पशवः पुरीषम् ।
यदेवमभि वासयति ।
यजमानमेव प्रजया पशुभिः समर्धयति ।
देवा वै हविर्भूत्वाऽब्रुवन्न ।
कस्मिन्निदं ऋक्ष्यामह इति ।
सोऽग्निरब्रवीत् ॥ ९ ॥

[[3-2-8-10]]

मयि तनूः संनिधध्वम् ।
अहं वस्तं जनयिष्यामि ।
यस्मिन्ऋक्ष्यध्व इति ।
ते देवा अग्नौ तनूः संन्यदधत ।
तस्मादाहुः ।
अग्निः सर्वा देवता इति ।
सोऽङ्गिरेणापः ।
अभ्यपातयत् ।
तत एकतोऽजायत ।
स द्वितीयमभ्यपातयत् ॥ १० ॥

[[3-2-8-11]]

ततो द्वितोऽजायत ।
स तृतीयमभ्यपातयत् ।
ततस्त्रितोऽजायत ।
यदृच्योऽजायन्त ।
तदाप्यानामाप्यत्वम् ।
यदात्मभ्योऽजायन्त ।

तदात्म्यानामात्म्यत्वम्।
ते देवा आप्येष्वमृजत।
आप्या अमृजत सूर्याभ्युदिते।
सूर्याभ्युदितः सूर्याभिनिश्रुक्ते ॥ ११ ॥

[[3-2-8-12]]

सूर्याभिनिश्रुक्तः कुनखिनि।

कुनखी श्यावदति।

श्यावदन्नग्रदिधिषौ।

अग्रदिधिषुः परिवित्ते।

परिवित्तो वीरहणि।

वीरहा ब्रह्महणि।

तद्ब्रह्महणं नात्यच्यवत।

अन्तर्वेदि निनयत्यवरुध्यै।

उल्मुकेनाभि गृह्णाति शृतत्वाय।

शृतकामा इव हि देवाः ॥ १२ ॥

अन्या जिन्वन्त्यनुविसृत्यैवमाहाशान्त आह गुप्त्यै छन्नं ब्रह्माब्रवीद्वितीयमभ्यपातयत्सूर्याभिनिश्रुक्ते
देवाः ॥ ८ ॥

[[3-2-9-1]]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमादत्ते प्रसूत्यै।

अश्विनौर्बाहुभ्यामित्याह।

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम।

पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै।

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिण इत्याह।

इन्द्रियमेव यजमाने दधाति।

सहस्रभृष्टिः शततेजा इत्याह।

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे।

वायुरसि तिग्मतेजा इत्याह।

तेजो वै वायुः ॥ १ ॥

[[3-2-9-2]]

तेजं एवास्मिन्दधाति।
 विषाद्वै नामासुर आसीत्।
 सौऽबिभेत्।
 यज्ञेन मा देवा अभिभविष्यन्तीति।
 स पृथिवीमभ्यवमीत्।
 साऽमेध्याऽभवत्।
 अथो यदिन्द्रो वृत्रमहन्न।
 तस्य लोहितं पृथिवीमनु व्यधावत्।
 साऽमेध्याऽभवत्।
 पृथिवि देवयजनीत्याह ॥ २ ॥

[[3-2-9-3]]

मेध्यामेवैनां देवयजनीं करोति।
 ओषध्यास्ते मूलं मा हिःसिषमित्याह।
 ओषधीनामहिःसायै।
 ब्रजं गच्छ गोस्थानमित्याह।
 छन्दाःसि वै ब्रजो गोस्थानः।
 छन्दाःस्येवास्मै ब्रजं गोस्थानं करोति।
 वर्षतु ते द्यौरित्याह।
 वृष्टिर्वै द्यौः।
 वृष्टिमेवावरुन्धे।
 बधान देव सवितः परमस्यां परावतीत्याह ॥ ३ ॥

[[3-2-9-4]]

द्वौ वाव पुरुषौ।
 यं चैव द्वेष्टि।
 यश्चैनं द्वेष्टि।
 तावुभौ बध्नाति परमस्यां परावति शतेन पाशैः।
 योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगित्याहानिःश्रुक्त्यै।
 अररुर्वै नामासुर आसीत्।
 स पृथिव्यामुपमृप्तोऽशयत्।

तं देवा अपह॑तोऽरुः पृथि॒व्या इति॑ पृथि॒व्या अपा॑घ्नन्।
भ्रातृ॒व्यो वा अ॒रुः।
अपह॑तोऽरुः पृथि॒व्या इति॑ यदाह॑ ॥ ४ ॥

[[3-2-9-5]]

भ्रातृ॒व्यमे॒व पृथि॒व्या अप॑हन्ति।
तेऽम॑न्यन्त।
दिवं॑ वा अ॒यमि॑तः पति॒ष्यतीति॑।
तम॑रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒निति॑ दि॒वः पर्य॑बाधन्त।
भ्रातृ॒व्यो वा अ॒रुः।
अ॒रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒निति॑ यदाह॑।
भ्रातृ॒व्यमे॒व दि॒वः परि॑बाधते।
स्तम्ब॑यजु॒र्हरति॑।
पृथि॒व्या ए॒व भ्रातृ॒व्यम॑पहन्ति।
द्वि॒तीयं॑ हरति ॥ ५ ॥

[[3-2-9-6]]

अ॒न्तरि॑क्षादे॒वैन॑मपहन्ति।
तृ॒तीयं॑ हरति।
दि॒व ए॒वैन॑मपहन्ति।
तूष्णीं॑ चतु॒र्थं॑ हरति।
अ॒परि॑मितादे॒वैन॑मपहन्ति।
असु॑राणां वा इ॒यमग्र॑ आसीत्।
याव॑दासी॒नः परा॑पश्यति।
ताव॑द्दे॒वाना॑म्।
ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्।
अस्त्वे॒व नो॒ स्याम॑पीति ॥ ६ ॥

[[3-2-9-7]]

क्यं नो॑ दास्य॒थेति॑।
याव॑त्स्व॒यं परि॑गृह्णी॒थेति॑।
ते वस॑व॒स्त्वेति॑ दक्षि॒णतः॑ पर्य॑गृह्णन्।

रुद्रास्त्वेति पश्चात्।
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः।
तैऽग्निना प्राञ्चोऽजयन्।
वसुभिर्दक्षिणा।
रुद्रैः प्रत्यञ्चः।
आदित्यैरुदञ्चः।
यस्यैवं विदुषो वेदिं परिगृह्णन्ति ॥ ७ ॥

[[3-2-9-8]]

भवत्यात्मना।
पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति।
देवस्य सवितुः सव इत्याह प्रसूत्यै।
कर्म कृण्वन्ति वेधस इत्याह।
इषितः हि कर्म क्रियते।
पृथिव्यै मेध्यं चामेध्यं च व्युदक्रामताम्।
प्राचीनमुदीचीनं मेध्यम्।
प्रतीचीनं दक्षिणा मेध्यम्।
प्राचीमुदीचीं प्रवणां करोति।
मेध्यामेवैनां देवयजनीं करोति ॥ ८ ॥

[[3-2-9-9]]

प्राञ्चौ वेद्यः सावुन्नयति।
आहवनियस्य परिगृहीत्यै।
प्रतिची श्रोणी।
गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै।
अथो मिथुनत्वाय।
उद्धन्ति।
यदेवास्या अमेध्यम्।
तदपहन्ति।
उद्धन्ति।
तस्मादोषधयः पराभवन्ति ॥ ९ ॥

[[3-2-9-10]]

मूलं छिनत्ति।
भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति।
मूलं वा अतितिष्ठद्रक्षास्यनूत्पिपते।
यद्धस्तेन छिन्द्यात्।
कुनखिनीः प्रजाः स्युः।
स्फ्येन छिनत्ति।
वज्रो वै स्फ्यः।
वज्रैणैव यज्ञाद्रक्षास्यपहन्ति।
पितृदेवत्याऽतिखाता।
इयतीं खनति ॥ १० ॥

[[3-2-9-11]]

प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताम्।
वेदिर्देवेभ्यो निलायत।
तां चतुरङ्गुलेऽन्वविन्दन्।
तस्माच्चतुरङ्गुलं खेयां।
चतुरङ्गुलं खनति।
चतुरङ्गुले ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्ति।
आप्रतिष्ठायै खनति।
यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति।
दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति।
देवयजनस्यैव रूपमकः ॥ ११ ॥

[[3-2-9-12]]

पुरीषवतीं करोति।
प्रजा वै पशवः पुरीषम्।
प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवन्तं करोति।
उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति।
एतावती वै पृथिवी।
यावती वेदिः।

तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यं ।
आत्मन उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति ।
ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसीत्याह ।
यथायजुरेवैतत् ॥ १२ ॥

[[3-2-9-13]]

क्रूरमिव वा एतत्करोति ।
यद्वेदिं करोति ।
धा असि स्वधा असीति योयुष्यते शान्त्यै ।
उर्वी चासि वस्वी चासीत्याह ।
उर्वीमेवैनां वस्वीं करोति ।
पुरा क्रूरस्य विसृषो विरफिशन्नित्याह मेध्यत्वाय ।
उदादाय पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयञ्चन्द्रमसि स्वधाभिरित्याह ।
यदेवास्या अमेध्यम् ।
तदपहत्य ।
मेध्यां देवयजनीं कृत्वा ॥ १३ ॥

[[3-2-9-14]]

यददश्चन्द्रमसि मेध्यम् ।
तदस्यामेरयति ।
तां धीरासो अनुदृश्य यजन्त इत्याहानुख्यात्यै ।
प्रोक्षणीरासादय ।
इध्माबर्हिरुपसादय ।
स्रुवं च स्रुचश्च संमृद्धि ।
पत्नीं संनह्य ।
आज्येनोदेहीत्याहानुपूर्वतायै ।
प्रोक्षणीरासादयति ।
आपो वै रक्षोघ्नीः ॥ १४ ॥

[[3-2-9-15]]

रक्षसामपहत्यै ।
स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति ।

यज्ञस्य संतत्यै।

उवाच हासितो दैवलः।

एतावतीर्वा अमुष्मिँल्लोक आप आसन्न।

यावतीः प्रोक्षणीरिति।

तस्माद्द्वहीरासाद्याः।

स्फ्यमुदस्यन्न।

यं द्विष्यात्तं ध्यायेत्।

शुचैवैनमर्पयति ॥ १५ ॥

वै वायुराह परावतीत्याहाह द्वितीयं हर्तीति परिगृह्णन्ति देवयजनीं करोति भवन्ति खनत्यकरेतकृत्वा रक्षोघ्नीरर्पयति ॥ ९ ॥

[[3-2-10-1]]

वज्रो वै स्फ्यः।

यदन्वञ्चं धारयेत्।

वज्रेऽध्वर्युः क्षणवीत।

पुरस्तात्तिर्यञ्चं धारयति।

वज्रो वै स्फ्यः।

वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षास्यपहन्ति।

अग्निभ्यां प्राचश्च प्रतीचश्च।

स्फ्येनोदीचश्चाधराचश्च।

स्फ्येन वा एष वज्रेणास्यै पाप्मानं भ्रातृव्यमपहत्य।

उत्करेऽधि प्रवृश्चति ॥ १ ॥

[[3-2-10-2]]

यथोपधाय वृश्चन्त्येवम्।

हस्ताववनेनित्ते।

आत्मानमेव पवयते।

स्फ्यं प्रक्षालयति मेध्यत्वाय।

अथो पाप्मन एव भ्रातृव्यस्य न्यङ्गं छिनत्ति।

इध्माबर्हिरुपसादयति युक्त्यै।

यज्ञस्य मिथुनत्वाय।

अथो पुरोरुचमेवैतां दधाति।
उत्तरस्य कर्मणोऽनुख्यात्यै।
न पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत् ॥ २ ॥

[[3-2-10-3]]

यत्पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्।
अन्यत्राऽऽहुतिपथादिध्मं प्रतिपादयेत्।
प्रजा वै बर्हिः।

अपराध्याद्बर्हिषां प्रजानां प्रजननम्।
पश्चात्प्रागुपसादयति।

आहुतिपथेनेध्मं प्रतिपादयति।
संप्रत्येव बर्हिषां प्रजानां प्रजननमुपैति।
दक्षिणमिध्मम्।

उत्तरं बर्हिः।

आत्मा वा इध्मः।

प्रजा बर्हिः।

प्रजा ह्यात्मन उत्तरतरा तीर्थे।

ततो मेधमुपनीय।

यथादेवतमेवैनत्प्रतिष्ठापयति।

प्रतिष्ठति प्रजयां पशुभिर्यजमानः ॥ ३ ॥

वृश्चति सादयेदिध्मः पञ्च च ॥ १० ॥

तृतीयस्यां देवस्यांश्चपर्शुं यो वै पूर्वेषुः कर्मणे वामिन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽपोवधूतं धृष्टिर्देवस्येत्याह संवपामि
देवस्य स्फयमाददे वज्रो वै स्फयो दश ॥ १० ॥

तृतीयस्यां यज्ञस्यानतिरेकाय पवित्रवत्यध्वर्युं चाधिषवणमस्यन्तरिक्ष एव रक्षसामन्तर्हित्यै द्वौ वाव
पुरुषौ यददश्चन्द्रमसि मेध्यं पङ्काशीतिः ॥ ८५ ॥